

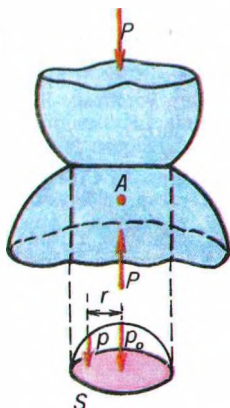
К.э. выкарыстоўваюць машыны (устаноўкі) з канструктыўна аб'яднанымі зварачным трансфармаатарам (пераўтваральнікам) і мех. прыстасаваннем для сціскання дэталей.

КАНТАКТАВАЯ СЕТКА, сукупнасць прылад для перадачы эл. энергіі ад цягавых падстанцый электравозам, трамваем, тралейбусам і інш. Перадача энергіі ажыццяўляецца праз слізгалыны кантакты паміж кантактавым провадам (ці рэйкай) і токаздымнікам рухомага саставу.

Кантактавы провад размяшчаюць над рэйкамі (напр., трамвайнымі) або ўздоўж трасы бязрэжывага транспарту (тралейбусаў), кантактавую рэйку — на ўзроўні хадавых частак, напр., метрапалітэна. Кантактавы провад прымацоўваюць да апор з даламагой гнуткіх элементаў (тросоў ці дратаў), спец. арматуры і ізалятараў. Для надзейнай работы К.с. дзеяць на секцыі. Пры рамонтных работах, якія патрабуюць зняцця напружання, ажыццяўляюць толькі адну секцыю без парушэння сілкавання астатніх участкаў.

КАНТАКТАВЫЯ НАПРУЖАННІ, напружання, якія ўзнікаюць пры мех. уз-

Размеркаванне кантактавых напружанняў пры сцісканні сферычных цел: P — сціскальная сіла; p_0 — максімальнае напружанне ў цэнтры пляцоўкі кантакту S ; p — напружанне на адлегласці r ад цэнтра гэтай пляцоўкі; A — пункт, у якім напружанне максімальнае.

смадзянні цвёрдых цел у месцы іх кантакту. Веданне іх неабходна для разліку падшыпнікаў, зубчастых і чарвячных перадач, колаў рухомага саставу і рээк, кулачковых механізмаў і інш.

У цэнтры пляцоўкі дотыку матэрыял цел знаходзіцца ва ўмовах аб'ёмнага напружанага стану. Макс. датычныя напружання, якія ў асн. вызначаюць трываласць сцісканых цел, размешчаны на некаторай глыбіні ад кантакту. Размеркаванне К.н. вельмі складанае, вызначаецца *пругасці тэорыяй*. Для неспячечных пунктаў вызначаюцца разліковыя напружання, якія параўноўваюцца з дапушчальнымі нармальнымі напружаннямі пры простым расцяжэнні.

І.І.Леановіч.

КАНТАКТАВЫЯ РАДОВІШЧЫ, паклады карысных выкапняў, якія ўзнікаюць у зямной кары на кантакце гарачых магматычных парод з умяшчальнымі пародамі. Падзяляюцца на кантактава-метамарфічныя (узнікаюць ад дзеяння высокай т-ры на ўмяшчальныя пароды) і кантактава-метасаматычныя, пры ўтварэнні якіх у пароды пранікаюць лятачы кампаненты (пара вады, бору, хлору, фтору) і цяжкія металы. Асабліва падлеглыя кантактаваму метасаматызму карбанатныя пароды (гл. *Скарны*). К.р. — важная крыніца руд жалеза, хрому, медзі, цынку, свінцу,

вольфраму, малібдэну, золата, а таксама неметал. карысных выкапняў — мармуру, карунду, андалузіту.

КАНТАКТАР, двухпазіцыйны камутацыйны апарат з самазваротам для частых пераклучэнняў у эл. ланцугах нізкага напружання; разнавіднасць *выключальніка*. Бываюць пастаяннага і пераменнага (прамысл. і высокай частаты) токаў.

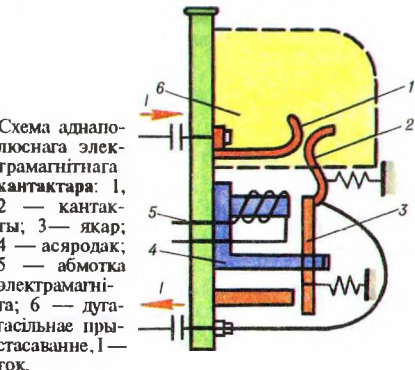
Далускаюць да 1500 уключэнняў-выключэнняў за гадзіну, камуюць токі да 1 кА. Маюць пераважна эл. прывод, часам пневматычны ці гідаўлічны. К. пастаяннага току (1- і 2-полюсныя) прызначаны пераважна для кіравання эл. рухавікамі пастаяннага току (у трамваях, тралейбусах, электравозах і інш.), а К. пераменнага току (3- і шматполюсныя) — для кіравання асінхроннымі эл. машынамі (прыводы станкоў, ліфтаў, кранаў). Выкарыстоўваюцца таксама ў аўтаматызаваных выт. устаноўках.

КАНТАКТАНАЯ РОЗНАСЦЬ ПАТЭНЦЫЯЛАЎ, рознасць патэнцыялаў паміж праваднікамі з рознай *рабочай выхаду*, якія знаходзяцца ў электрычным кантакце, ва ўмовах *раўнавагі тэрмадынамічнай*.

Пры кантакце двух праваднікоў паміж імі адбываецца абмен электронамі праводнасці. У выніку праваднік з меншай работай выхладу зараджаецца дадатна, з большай — адмоўна. У вобласці кантакту ўзнікае эл. поле, накіраванае так, што патокі электронаў у абодвух напрамках ураўнаважваюцца, і ўстанаўліваецца пастаянная К.р.п. Яна роўная рознасці работ выхладу праваднікоў, аднесеная да зараду электрона. К.р.п. залежыць ад прыроды правадніка, стану яго паверхні і можа дасягаць некалькіх вольт. На існаванні К.р.п. грунтуецца работа важнейшых элементаў паўправядніковай электронікі: p — пераходаў і кантактаў метал — паўправаднік; яна выкарыстоўваецца для прамога пераўтварэння цэплавой энергіі ў электрычную; яе трэба ўлічваць пры канструяванні электравакуумных прылад.

Р.М.Шахсвеніч.

КАНТАМІНАЦЫЯ (лац. contaminatio сутыкненне, змяшэнне), 1) у мовазнаўстве — аб'яднанне ў моўным патоку элементаў дзвюх моўных адзінак на аснове іх структурнага падобства або тоснасці, функцыян. або семантычнай блізкасці. У выніку адбываецца «абмен» кампанентамі такіх адзінак (напр., слова «сёлета» ўтварылася пры ўзаемдзяянні слоў «сяго» і «лета»). Кампаненты ў новым слове іншы раз акрэслены вельмі выразна, іншы раз зменены непазнавальна, зберагаючы

ток.

толькі адзін гук. 2) У фальклоры — спалучэнне ў адным творы сюжэтаў 2 і больш твораў, варыянтаў якіх існуюць у вуснай перадачы і самастойна. Часцей трапляецца ў казках і баладах. У большасці выпадкаў К. — вынік творчага працэсу, калі 2 ці больш сюжэтаў складаюць адно непаўторнае маст. цэлае.

Ёсць пастаянныя К., якія сталі традыцыйнымі. У казачным эпасе ўсх. славян да іх адносяцца К. сюжэтных твораў АТ 1 «Ліса крадзе рыбу з ноза» + АТ 2 «Воўк каля палонкі» + АТ 3 «Ліса абмазвае галаву цестам». Балады часцей кантамінуюцца з лірычнымі песнямі. Напр., уступам для многіх бел. і ўкр. варыянтаў балады «Дачка-птушка» з'яўляецца лірычная песня «Чаму ж не прыйшоў» і інш.

Літ.: Ведернікова Н.М. Контамінацыя як творчасць у вольскай сказцы // Русский фольклор. Л., 1972. Т. 13; Барак Л.Р. Сюжэты і матывы беларускіх народных казак. Мн., 1978; Матвеева Р.П. Контамінацыя як творчасць у сибірскім сказітстве (на матэрыяле вольскага сказкі) // Русский фольклор Сібіры: Элементы архітэктоники. Новосибирск, 1990. К.П.Кабанікаў.

КАНТАН (Canton), горад на ПнУ ЗША, штат Агаё. Каля 100 тыс. ж., з прыгарадамі каля 500 тыс. ж. (1988). Вузел чыгунак і аўтадарог. Буйны цэнтр чорнай металургіі і металапрацоўкі (выплаўка электросталі і сплаваў, вытв-сць лішца з чыгуну і каліяровых металаў, буд. металаканструкцый, штампаваных дэталей, труб, сейфаў). Маншынабудаванне (вытв-сць падшыпнікаў, аўтадзяталей, электрабытавых прылад, рухавікоў унутр. згарання). Перапрацоўка пластамас, харч. прам-сць.

КАНТАНІСТЫ (ад нем. Kantonist ваеннаабавязаны, 1) у Прусіі ў 1733—1813 ваеннаабавязаныя (рэкруты), што падлягалі прызыву ў адной з акруг (кантонаў), кожная з якіх камплектавала свой полк. 2) У Расіі ў 1805—56 салдацкія сыны, якія з дня нараджэння прылічваліся да ваен. ведамства і вучыліся ў спец. школах (гл. *Кантанісцкія школы*).

КАНТАНІСЦКІЯ ШКОЛЫ, ваенныя навучальныя ўстановы ніжэйшага разраду ў 1805—58 у Рас. імперыі для *кантаністаў*. У іх вучыліся дзеці з 7 (з 1824 — з 10) да 15 гадоў, пасля чаго асн. частка навучэнцаў залічвалася салдатамі ў войска тэрміна на 20 гадоў, астатнія працягвалі навучанне да 18 гадоў і атрымлівалі чын унтэр-афіцэра. Асн. мэта К.ш. — падрыхтоўка добра адукаваных і «адданных прастолю» салдат. Праграма навучання была вельмі абмежаваная (Закон Божы, чытанне, п'сьмо, лік), унутр. распарадак вызначаўся празмернай жорсткасцю, пераважала ваен. муштра. У сувязі з ліквідацыяй ваен. пасяленняў К.ш. часткова расфарміраваны, некат. пераўтвараны ў вучылішчы ваен. ведамства.

КАНТАР (ад лац. cantor спявак), першапачаткова пеўчы ў касцёле, паз-